

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گفتاری در ملاک حبّ و بغض نسبت به افراد

أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان اللعين الرجيم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

و صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطاهرين عليهم السلام و لعنة الله على اعدائهم اجمعين.

روایتی از امیرالمؤمنین علی علیه السلام نقل شده که گرچه معنا و مفادش مطابق اعتبار است و در بعضی روایات دیگر هم آمده است، اما تعبیر و عباراتی که در این روایت از معصوم علیه السلام آمده، در مجامع دیگر روایی نیست. البته «بحار الانوار» و بعضی از کتب دیگر نقل کردند، اما منبعش یکی یا حداکثر دو تاست و از کتب روایی نیست.

نقل شده است که امیرالمؤمنین علی علیه السلام یک صحابی داشتند به نام جُوَيْرِيَّةُ بن مُسَهْرِ العبدی (۱). مردی صالح و از اصحاب سرّ امیرالمؤمنین علی علیه السلام بود و حضرت هم او را دوست می داشتند. یک روز که در مسیر می رفتند، حضرت متوجه شدند جویریّه در کنار ایشان نیست، کآنّه امام علیه السلام انتظار داشتند همراه ایشان باشد، اما او عقب تر از امام علیه السلام حرکت می کرد. حضرت او را صدا زدند که:

«يَا جُوَيْرِيَّةُ الْحَقُّ بِي»؛ (۲) ملحق شو به من، «لَا أَبَا لَكَ أَلَا تَعْلَمُ أَنِّي أَهْوَاكَ وَ أَحَبُّكَ»؛ آیا نمی دانی دوست دارم

همیشه در کنارم باشی؟

بعد راوی می گوید: جویریّه خود را به حضرت رسانید و حضرت به او فرمودند: «إِنِّي مُحَدِّثُكَ بِأُمُورٍ فَأَحْفَظُهَا»؛ من یک چیزهایی به تو می گویم، آن ها را حفظ کن. «ثُمَّ اشْتَرَكَا فِي الْحَدِيثِ سِرًّا»؛ سپس با هم به سخن پرداختند البته آهسته، ولی ظاهراً بعضی کلماتشان را دیگران متوجه می شدند.

از جمله جویریّه خدمت امیرالمؤمنین علی علیه السلام عرض کرد که: «أَنَا رَجُلٌ نَسِيٌّ»؛ من آدم فراموشکاری هستم، حضرت فرمودند: «أَنَا أُعِيدُ عَلَيْكَ الْحَدِيثَ لِتَحْفَظَهُ»؛ من تکرار می کنم تا حفظش کنی.

ملاک حال فعلی افراد است

راوی نقل می کند که در پایان سخن، امیرالمؤمنین علی علیه السلام این عبارت را فرمودند - غرض عمده‌ی من

هم بیشتر این عبارت بود - حضرت فرمودند:

«...يَا جَوْبِرِيَّةُ أَحِبِّي حَبِيبَنَا مَا أَحَبَّنَا فَإِذَا أَبْغَضْنَا فَأَبْغِضِيهِ وَ
أَبْغِضِي بَغِيضَنَا مَا أَبْغَضْنَا فَإِذَا أَحَبَّنَا فَأَحْبِيهِ...»؛

دوست و حبيب ما را تا زمانی که ما را دوست می‌دارد دوست بدار، و اگر «أَبْغَضْنَا»؛ عوض شد و نسبت به ما بغض پیدا کرد، تو هم او را دشمن بدار. و دشمن ما را تا زمانی که با ما دشمنی دارد، دشمن بدار «فَإِذَا أَحَبَّنَا»؛ و زمانی که عوض شد و محبت ما شد «فَأَحْبِيهِ»؛ تو هم او را دوست بدار.

این کلام حضرت دارای ملاک عقلی است و هر عاقلی می‌داند که باید این چنین رفتار کند و از بعضی روایات دیگر هم این چنین استفاده می‌شود؛ چنان که رسول اکرم صلی الله علیه و آله به «حسان بن ثابت» بعد از شعری که درباره‌ی غدیر سرود؛

يُنَادِيهِمْ يَوْمَ الْغَدِيرِ نَبِيِّهِمْ	بِحُمْ فَأَكْرِمِ بِالرَّسُولِ مُنَادِيًا
يَقُولُ: فَمَنْ مَوْلَاكُمْ وَ وِلِيِّكُمْ	فَقَالُوا: وَلَمْ يُبَدِّوْهُنَاكَ التَّعَامِيَا
إِلَهُكُمْ مَوْلَانَا وَأَنْتَوَلَيْنَا	وَلَا تَجِدَنَّ مِنَّا لَكَ الدَّهْرَ عَاصِيًا
فَقَالَ لَهُ: فَمَنْ يَا عَلِيُّ فَإِنِّي	رَضِيْتُكَ مِنْ بَعْدِي إِمَامًا وَهَادِيًا (٣)

فرمودند: «لَا تَزَالُ يَا حَسَّانُ مُؤَيَّدًا بِرُوحِ الْقُدُسِ مَا نَصَرْتَنَا بِلِسَانِكَ»؛ (٤) تا زمانی که ما را یاری کنی مؤید هستی.

حتی امام صادق علیه السلام برای «کمیت» بعد از این که قصایدش درباره‌ی اهل بیت علیهم السلام را قرائت کرد، دعا کردند: «اللهم اغفر للکمیت! اللهم اغفر للکمیت! ما تقدّم من ذنبه و ما تأخّر» (٥) و سپس فرمودند: من برای تو آن چه را که پیامبر صلی الله علیه و آله به حسان فرمودند می‌گوییم: «مَا نَصَرْتَنَا بِلِسَانِكَ».

این روایت قاعده‌ای کلی را بیان می‌کند؛ یعنی شخص تا زمانی محبوب است که حبّ اهل بیت علیهم السلام را داشته باشد و اگر منحرف شد، دیگر از جایگاهی که دارد ساقط می‌شود؛ یعنی ماندن بر صراط مستقیم برای هیچ کس تضمین شده نیست. همه باید بدانند از بزرگ و کوچک، بالا و پایین، که لازم است حدود خود را حفظ کنند و بدانند اگر مورد لطف مردم واقع می‌شوند برای همیشه نیست؛ مادامی است که در طریق اسلام، عترت علیهم السلام و قرآن کریم باشند.

۱- جُوَيْرِيَّةُ بن مُسَهْر العَبْدِيِّ. مِنْ أَصْحَابِ الإِمَامِ عَلَيْهِ السَّلَامِ السَّابِقِينَ الْمُقَرَّبِينَ وَ مِنْ ثِقَاتِهِ، كَانَ عَبْدًا صَالِحًا، وَ صَدِيقًا للإِمَامِ عَلَيْهِ السَّلَامِ وَ كَانَ الإِمَامُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَحِبُّهُ.

۲- بحار الأنوار (ط - بيروت)، ج ۳۴، ص ۳۰۱ :

قَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ فَحَدَّثَنِي الصَّبَّاحُ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ حَبَّةِ العُرْنِيِّ قَالَ: سِرْنَا مَعَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمًا، فَالْتَمَتَ فَإِذَا جُوَيْرِيَّةُ خَلْفَهُ بَعِيدًا، فَنَادَاهُ يَا جُوَيْرِيَّةُ! الحَقُّ بِي- لَا أَبَا لَكَ أَلَا تَعْلَمُ أَنِّي أَهْوَاكَ وَ أَحِبُّكَ؟ قَالَ: فَرَكَضَ [جُوَيْرِيَّةُ] نَحْوَهُ فَقَالَ لَهُ: إِنِّي مُحَدِّثُكَ بِأُمُورٍ فَاحْفَظْهَا. [قَالَ حَبَّةٌ]: ثُمَّ اشْتَرَكَا فِي الحَدِيثِ سِرًّا، فَقَالَ لَهُ جُوَيْرِيَّةُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَا رَجُلٌ نَسِيٌّ. فَقَالَ: أَنَا أَعِيدُ عَلَيْكَ الحَدِيثَ لِتَحْفَظَهُ، ثُمَّ قَالَ فِي آخِرِ مَا حَدَّثَهُ إِيَّاهُ: يَا جُوَيْرِيَّةُ! أَحِبِّ حَبِيبَنَا مَا أَحَبَبْنَا فَإِذَا أَبْغَضْنَا فَأَبْغِضْهُ، وَ أَبْغِضْ بَغِيضَنَا مَا أَبْغَضْنَا فَإِذَا أَحَبَبْنَا فَأَحِبَّهُ.

قَالَ: فَكَانَ نَاسٌ مِمَّنْ يَشْكُ فِي أَمْرِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُونَ: أَلَا تَرَاهُ جَعَلَ جُوَيْرِيَّةَ وَصِيَّهُ كَمَا يَدَّعِي هُوَ مِنْ وَصِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ؟

قَالَ [حَبَّةٌ]: يَقُولُونَ ذَلِكَ لِشِدَّةِ اخْتِصَاصِهِ بِهِ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمًا، وَ هُوَ مُضْطَجِعٌ وَ عِنْدَهُ قَوْمٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَنَادَاهُ جُوَيْرِيَّةُ: أَيُّهَا النَّائِمُ اسْتَيْفِظْ فَلتَضْرِبَنَّ عَلَى رَأْسِكَ ضَرْبَةً تُخَضِّبُ مِنْهَا لِحْيَتَكَ. قَالَ فَتَبَسَّمَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ثُمَّ قَالَ: وَ أَحَدْتُكَ يَا جُوَيْرِيَّةُ بِأَمْرِكَ، أَمَا وَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَتُعْتَلَّنَ إِلَى العُتْلِ الرَّزِيمِ فَلْيَقْطَعَنَّ يَدَكَ وَ رِجْلَكَ، وَ يَصْلُبَنَّكَ تَحْتَ جِذْعِ كَافِرٍ.

قَالَ: فَوَ اللَّهُ مَا مَضَتْ الأَيَّامُ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى أَحْذَى زِيَادُ جُوَيْرِيَّةَ، فَفَقَعَ يَدَهُ وَ رِجْلَهُ وَ صَلَبَهُ إِلَى جَانِبِ جِذْعِ ابْنِ بَنِي مُعَكْبَرٍ وَ كَانَ جِذْعًا طَوِيلًا فَصَلَبَهُ عَلَى جِذْعِ قَصِيرٍ إِلَى جَانِبِهِ.

۳- المسترشد في إمامة علي بن أبيطالب عليه السلام، ج ۱، ص ۴۶۹.

۴- تحف العقول، ص ۳۸۳.

۵- بحار الانوار، ج ۴، ص ۳۲۲، باب ۱۰.